

Handreiking gebruik leerlinggegevens voor wetenschappelijk onderzoek

September 2010

Deze handreiking gaat in op de vraag onder welke voorwaarden onderwijsinstellingen gegevens over hun leerlingen/deelnemers/studenten (voor deze handreiking samengevat als 'leerlinggegevens') ter beschikking kunnen stellen voor wetenschappelijk onderzoek.

De hoofdregels daarvoor zijn te vinden in de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) (http://www.cbppweb.nl/indexen/ind_wetten_wbp_wbp.stm).

Een opmerking vooraf: het is de bedoeling dat scholen zo min mogelijk verzoeken krijgen om gegevens over leerlingen ter beschikking te stellen aan wetenschappelijk onderzoekers. Bij het Centraal Bureau voor de Statistiek worden de nodige leerlinggegevens verzameld. Onderzoekers dienen zich eerst tot het CBS te wenden om te bezien of de daar aanwezige bestanden al in hun behoefte voorzien (zie voor de bestanden: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/informatie/beleid/catalogi/default.htm>).

1. Volgens de Wbp (art. 9) is de wetenschappelijke analyse van leerlinggegevens in beginsel toegestaan. In de termen van de wet heet dat 'verenigbaar met de doeleinden waarvoor ze zijn verkregen'. Uitgangspunt is het noodzakelijkheids criterium: de gegevensverwerking moet noodzakelijk zijn voor het doel van het wetenschappelijk onderzoek. Dit betekent dat er niet meer gegevens mogen worden verzameld dan voor de uitvoering van het onderzoek nodig is. De Wbp maakt bovendien onderscheid tussen 'gewone' persoonsgegevens (naw-gegevens, geboortedatum etc.) en *bijzondere* persoonsgegevens (bijvoorbeeld gegevens met betrekking tot de gezondheid, ras, seksuele leven, godsdienst of strafrechtelijke gegevens). Voor het beschikbaar stellen van bijzondere persoonsgegevens gelden in de Wbp zwaardere eisen, omdat daarbij eerder sprake is van een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer (zie onder punt 3). Bij deze categorie gegevens is daarom extra zorgvuldigheid geboden.

2. Voor het beschikbaar stellen van 'gewone' leerlinggegevens geldt het volgende: deze gegevens mogen aan wetenschappers worden verstrekt als de verantwoordelijke (in veel gevallen zijn zowel de onderwijsinstelling als de onderzoeksinstelling als verantwoordelijke in de zin van de Wbp aan te merken) de nodige voorzieningen heeft getroffen ten aanzien van het gebruik van de desbetreffende gegevens, in de vorm van schriftelijke afspraken. In deze afspraken moet onder meer worden geregeld welke gegevens het betreft, voor welk onderzoeksdoel deze gegevens worden verstrekt, wanneer dit doel wordt bereikt, hoe de beveiliging van de gegevens tegen onrechtmatig gebruik is geregeld, welke personen toegang tot de gegevens krijgen (autorisaties) en wanneer de gegevens moeten worden vernietigd (zie onder punt 4). Er is dan geen toestemming nodig van leerlingen of hun ouders/vertegenwoordigers.

3. Voor het beschikbaar stellen van *bijzondere* persoonsgegevens die in de leerlingbestanden zijn opgenomen, geldt dat er in beginsel uitdrukkelijke toestemming nodig is van leerlingen of hun ouders/vertegenwoordigers. Als het vragen van uitdrukkelijke toestemming onmogelijk blijkt of een onevenredige inspanning vergt, moet aan de volgende, cumulatieve voorwaarden worden voldaan:

- het onderzoek dient een algemeen belang;
- het gebruik van persoonsgegevens is voor het betreffende onderzoek noodzakelijk; en
- bij de uitvoering is voorzien in zodanige waarborgen dat de persoonlijke levenssfeer van betrokkene niet onevenredig wordt geschaad. Te denken valt aan schriftelijke afspraken met betrekking tot de beveiliging tegen onrechtmatig gebruik, de toegang tot de gegevens, geheimhouding en de presentatie van de uitkomsten van het onderzoek.

De eis van algemeen belang impliceert dat de resultaten van het onderzoek publiekelijk beschikbaar zijn.

4. Het gebruik van leerlinggegevens voor wetenschappelijk onderzoek hoeft niet aan het College bescherming persoonsgegevens (of aan de functionaris voor de gegevensbescherming als die er is) te worden gemeld, mits de persoonsgegevens, met uitzondering van geslacht, woonplaats en geboortjaar, uiterlijk zes maanden nadat de leerlinggegevens van de onderwijsinstelling zijn verkregen worden verwijderd (zie http://www.cbpweb.nl/indexen/ind_wetten_wbp_vrijstellingsbesluit.stm). Indien de gegevens na de hiervoor genoemde termijn worden verwijderd, zal er dus wél een melding moeten plaatsvinden.

5. De Vereniging van Universiteiten (VSNU) heeft een gedragscode opgesteld voor het gebruik van persoonsgegevens in wetenschappelijk onderzoek. Deze gedragscode is goedgekeurd door het College bescherming persoonsgegevens (hierna: Cbp) en bevat de spelregels voor het gebruik van persoonsgegevens ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek. (http://www.cbpweb.nl/Pages/ged_VSNU.aspx)

6. Onderwijsinstellingen hebben niet alleen te maken met wetenschappelijk onderzoek, maar ook met beleidsonderzoek. Vaak wordt beleidsonderzoek gecombineerd met wetenschappelijk onderzoek. In dat geval gaan de hierboven genoemde regels ook op. Dat geldt ook voor afzonderlijk beleidsonderzoek dat wordt verricht in opdracht van de rijksoverheid, voor zover dit op een wetenschappelijk verantwoorde wijze wordt verricht. Beleidsonderzoekers dienen zich te houden aan een eigen code, die is opgesteld door de Vereniging voor Beleidsonderzoek (VBO), de Vereniging voor Statistiek (VSO) en de Marktonderzoeksassociatie.nl (MOA): de Gedragscode voor Onderzoek en Statistiek. Deze gedragscode, die evenals de code bedoeld onder punt 5 door het Cbp is goedgekeurd, heeft betrekking op marktonderzoek, beleidsonderzoek en statistiek. Op grond van de code zijn onderzoekers onder meer verplicht om ervoor te zorgen dat tot de persoon herleidbare gegevens niet terecht komen in het onderzoeksrapport. Dat kan alleen worden bereikt door in het onderzoek met verschillende bestanden te werken. De code voorziet tevens in een onafhankelijke geschillenregeling voor de behandeling van klachten en geschillen. (http://www.cbpweb.nl/Pages/med_20100624_gedragscode_onderzoek_statistiek_goedgekeurd.aspx)